

ԵՐԵՄՆԱՄԵԱՅ ՅՈՐԲԵԼԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՒՇԱԳԻՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՄՆԱՃԻԴԻ



ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

(1906 ~ 1936)

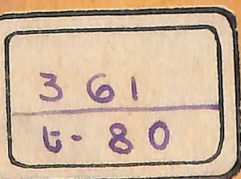


ԳՐՈՒԱԾՔՆԵՐ ՈՒՂԱԾ ԵՆ

ԳԵՐԱՇՆՈՐԸ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ
ԱՐԶԻԱՊԱՏԻ ԱՆՏՈՆ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԶԱՊԱՆԵԱՆ
ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ն. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

1936

ՄԱՐՍԷՅԼ



Handwritten signature

361
Է-80

MAR 2010

ԵՐԵՄՆԱՄԵԱՅ ՅՈՐԵԼԵԱՆ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՐԵԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱԾԻԻՂԻ



ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

(1906 - 1936)



ԳՐՈՒԱԾՔՆԵՐ ՈՒՂՂԱԾ ԵՆ

ԳԵՐԱՇՆՈՐԶ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՋԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՐԶԻԱՊԱՏԻ ԱՆՏՈՆ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԶԱՊԱՆԵԱՆ

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ն. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

1936

ՏՊԱՐԱՆ Ե. ԱՐՄԷՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԳՐՔՈՅԿԻՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

«Հ. Բ. Ը. Միութիւնը փոքրիկ հանրապետութիւն մըն է»:
ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Մարտէյի Մասնաճիւղն ալ, իր կարգին, ինչպէս ուրիշ կեդրոններ, կազմակերպելով Միութեան Երեսնամեայ Յօրելեանը, նպատակ ունեցած է պանծացնելու՝ կեանքը եւ աշխատանքը հայ ժողովուրդին մէջ իր նախընթացը չունեցող այս հոյակապ հիմնարկութեան, որ բովանդակ Ազգին անուժոր խանդավառանքին եւ գորովին առարկան է դարձած, երեսուն տարիէ ի վեր, վայելելով խանդավառ նուիրումը եւ սրտեռանդն զոհաբերութիւնը ցեղին ամէն խաւի զաւակներուն, առանց դասակարգի եւ դասանանքի խտրութեան, անոր ծնուցիչ նախահայրերը եղող ազնուատոհմ՝ մեծատուններէն մինչեւ հեռաւոր խուլ անկիւններու մէջ կորսուած տարագիր համեստ Հայերու տիպարները, որոնց սիրտը տակաւին Հայու զգացումով կը քաքախէ:

Մասնաճիւղը՝ հայ ցեղին ծոցին մէջ Միութեան կատարած նախախնամական դերին փառաւորման իր նուիրական պարտքը հատուցանելուն առիթով՝ մտածումը ունեցաւ մնայուն յիշատակարանով մը յաւերժացնել Երեսնամեակի մեծ դէպքին տօնակատարումը, լոյս ընծայելով գրքոյկ մը՝ ուր Միութեան քարճորդէն ազգասիրական կոչումը տակաւին ծանչնալու եւ ըմբռնելու պատենութիւնը չունեցողներ կարենային գտնել հզօր փաստերը այս հիմնարկու-

թեան հսկայական արժէքին, որ կը խորհրդանշուի ազգասրահստեմի եւ հայրենաշինութեան ամենատեղական գոյգ զաղափարականներով:

Ուշադիր կարդալով գրքոյկին սեղմ՝ սահմանին մէջ ամփոփուող էջերը, եթէ ամէն Հայ ուզէ խոկալ անոնցմէ ցոլացող գերազանցապէս ազնուական զաղափարականին վրայ եւ ներքին խոր համոզումով զգայ որ՝ ազգային անզանցառելի եւ անյեղի պարտք մըն է չթերանալ զինուորագրուելու Հայութեան մոռալ ճակատագիրին մէջ ամէնէն փրկարար եւ ազատագրիչ դերը խաղալ կոչուած ընկերային քանակին, որուն մայր արմատները իրենց ցանցը արծակած են հայկական ընտանիքը կազմող հողին խորագոյն խաւերուն մէջ, Մասնաճիւղին առաջադրած նպատակը արդէն լիովին պատկուած կ'ըլլայ:

Մարտի, 27 Դեկտ. 1935

ՄԱՐՏԻՅԵԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒԳ

«Պէտք չունիմ Հայութեան վրայ ծանրացող պարտականութիւնը յիշեցնելու: Գիտեմ որ կը բաւէ ամէն Հայու ազգասիրութեան կոչումը ընել, որպէսզի իւրաքանչիւրը տայ ինչ որ կրնայ, եւ աւելի քան ինչ որ կրնայ, այն վե՛հ մտածումով թէ առիկա պիտի ըլլայ փրկարար զոհողութիւն մը»:

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ

«Ազգի մը անմահութեան գրաւականն է բարեգործութեան ոգին, որուն իրական, գործնական ու կենդանի պատկերն է Հ. Բ. Ը. Միութիւնը»:

«Սիրելի ժողովուրդ Հայոց, դիտիր որ Բարեգործականը քեզի համար հաստատուած է, քեզմով միայն կրնայ հաստատուն մնալ եւ ծառայել քեզի: Կատարէ պարտքդ, պահանջէ իրաւունքդ»:

ՍԱՀԱԿ Բ. ԿԱԹ. ԿԻԼԻԿԻՈՅ

«Կ'օրհնեմ աւատաբուն նուիրատուները, որոնց նուէրները ու նպաստները խղճմտօրէն կը գործածուին մեր Բարեգործականին միջոցով: Կ'արժէ որ մեր Ազգին զաւակները զօրացնեն Բարեգործականը եւ դիւրացնեն անոր ծառայութեան միջոցները»:

ԲԱՐԳԷՆ ԵՊԻՍ. ԿԻԼԻԿԻՅԵԱՆ

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ
(1906-1936)**



ՎՍՏՄ. ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇՏ.

Արթին փաշա, Դրիգոր Եղիաճան, Տ. Ս. Տադևադեան, Ե. Աղաթոն պեյ և Մկրտիչ Անդրանիկյան: Անոնք արդեն նախաքննած էին Պոլոս Նուպար փաշայի մշակած ծրագիրը: Մեծանուն Հիմնադիրը խանդավառ ուղերձ մը կ'ընէ, որուն վրայ ներկաները կը ստորագրեն առաջին

1906 Ապրիլ 15ը
ազգային մեծ
դեպքի մը թուա-
կանն է:

Այդ օրն է որ
ԴաՀիրէի մէջ Հիմը
կը դուրսի Հայկա-
կան Բարեգործա-
կան Ընդհանուր
Միութեան:

Պոլոս Նուպար
Փ. իր ազարանքը
հրաւիրած էր քանի
մը գաղափարակից
բարեկամներ,
ինչպէս՝ Եագուպ

ատենագրութիւնը և Միութիւնը կազմուած կը հռչակուի:
Այդ թուականէն սկսեալ՝ եզրիպտական կառավարութիւնը
միշտ համակիր վերաբերում մը ցոյց կու տայ Միութեան
նկատմամբ:

Միութեան Հիմնադրութիւնը խանդավառ համակ-
րանքով կ'ողջունուի ազգային բարձր շրջանակներէ մինչև
հայկական ամէնէն համեստ խաւերը, որովհետև
առաջին անգամն էր որ ականաւոր Հայեր ինքնաբերաբար
Հիմը կը դնէին *“ազգային կազմակերպութեան”* մը,
որուն նպատակը ըլլար հնարաւոր միջոցներով բարե-
լաւել Ազգին վիճակը և ապահովել անոր գոյութիւնը իր
պատմական Հայրենիքին մէջ:

Թէ Ազգին ամէն խաւերուն և թէ մինչև անգամ
օտարներու կողմէ Միութեան նկատմամբ ցոյց տրուած
բարձր գնահատութեան արտայայտութիւնները փառապանծ
վկայութիւններու հսկայ կոթող մը կը կազմեն: Մասնա-
ւորապէս, երջանկայիշատակ Կաթողիկոսները Հայրիկ,
Իզմիթեան եւ Գեորգ Ե., Պասխարֆ Եղիշէ Արք.
Դուռեան, ինչպէս նաև Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Վեմ
Սահակ Բ. եւ Գերեջ. Պոլոս-Պետրոս ԺԳ. Թերզեան
և յաջորդաբար մեծանուն Եպիսկոպոսներ, Վարդապետներ
և Վերապատուելիներ, անաչափ համակրանքով կը
գնահատեն Միութեան կեանքն ու գործը, օրհնելով
անոր Հիմնադիրները, վարիչները և անդամները: Խորի-
մաստ և հազուադէպ երևոյթ, որովհետև առաջին
անգամը ըլլալով աշխարհիս ամէն կողմէն Հայեր, առանց
սեռի, դաւանանքի և դասակարգի խտրութեան, ձեռք
ձեռքի կու տան, և, ազգային վերածնունդեան գաղա-

փարին նուիրուած, ուխտաւորներու խանդավառութեամբ
կ'արձանագրուին Միութեան շարքերուն մէջ, կազմա-
կերպուած ուժ ստեղծելու. ինքնօգնութեան եւ ինքնա-
պաշտպանութեան ամրոցներ կերտելու, անձնուի-
րութեան եւ քաղաքործութեան սահմաններ կանգնելու
համար: Այս պատճառով, Հ. Բ. Բ. Միութեան ծնունդը



Վ.ՍԵՄ. ՆԱԳՈՒՊ ԱՐԹՈՆ ՓԱՇԱ

մեր պատմութեան
հոյակապ էջերէն
մէկը նկատուած է:
Ազգային մեծ կազ-
մակերպութեան մը
խտէալը կ'իրակա-
նանար ան ա'ն կ'
ատեն մը՝ երբ Հա-
յութիւնը կ'ալեկոծէր
քաղաքական ցաւա-
զին գալարումնե-
րու մէջ: Եւ Միու-

թիւնը կ'ու գար,
Ազգին ճգնաժամա-

յին ամենէն ծուլ շրջանին՝ հայ կեանքի ահագնակարօտ
իրականութեան մէջ ստանձնել բարեգուշակ դեր մը,
զոր տարիներով հետապնդեց անդու, օգնելով հայրենի
հողին վրայ հարածուած ու տառապած ժողովուրդին:
Անկա սկիզբի օրէն շրջափիւռ խաւարին մէջէն
նշուլող օգնութեան փարոսը կ'ըլլայ, որուն լոյսը
կ'առաջնորդէ նաւաբեկեալները եւ որուն յառած կը
մնան հայ տառապեալներու յոսալից աչքերը:

Միութեան երեսուն տարի ընդգրկող անցեալին վրայ
յետադարձ ակնարկ մը՝ հպարտութեամբ կը լեցնէ
ամէն Հայու սիրտ:

Հազիւ հիմնուած, ան ինքզինքը կը գտնէ
Կովկասի աղետաշնորհուն եւ Հայաստանի սոխաշ-
նորհուն դէմ, որոնց կը փութացնէ իր առաջին
օգնութիւնները: Մէկ կողմէ կարօտեալներուն կը հասցնէ
իր նպաստները եւ ձիւս կողմէ կը սկսի սատարել
Մոշի Ս. Կարապետ, Առաքելոյ Վանի, Վանի
Ս. Գեորգ եւ Խարքերդի Ամերիկեան Որբակոցներուն
անձկութեան ծառնուած Դպրեմանքներու եւ Դպրոցներու,
ձգտելով իրականացնել իր ազգապահպանումի նպատակը:

Հազիւ խրախուսած 1908ի օսմ. սահմանադրութեան
ազատագրիչ տեսիլէն Հայութեան համար, 1909ին
Միութիւնը կը գտնուի կիլիկիեան աղետին դէմ, որուն
արկածեալներուն կը հասցնէ իր անմիջական օժանդա-
կութիւնը:

Յաջորդաբար, իբր իր հայրենաշէն աշխատանքին
պսակ, Միութիւնը կը հիմնէ Տէօրթ-Եօլի մէջ
Որբակոց մը, յորջորջելով զայն վեհանձն Հիմնադիրին
անունով՝ Քէլեկեան, որ կարևոր նուիրատուութեամբ մը
ապահոված էր անոր շինութիւնը: Վասպուրականի
սիրտին վրայ՝ Վանի մէջ՝ Վարժապետանոց մը,
Միւֆարդլինի մէջ Բարձր. Նախակրթարան մը եւ 37
նախնական Վարժարաններ, մեծ մասով Թրքախօս,
քրդախօս եւ արաբախօս զիւղերու մէջ: Բացի զուս
կրթական մարդէն, ան կ'օգնէ նաև հարկւրաւոր

գեղջուկ հայ հասնայնկներու՝ հայքայքերոյ սերմնցու,
շօկասն կենդանի, հող եւ գործիք:

Հայկական նահանգներու “Բարենորոգմանց” ճրագիրը
Հազիւ պետութեանց կողմէ ընդունուած, վրայ կը
հասնի համաշխարհային մեծ Պատերազմը, որ պիտի
յեղաշրջէր աշխարհը և Հայ ազգը պիտի տանէր
անդունդին եզերքը: Դժոխացին ճրագիրի մը համաձայն,



ՍԵՐՈՒԱՆԴ ՊԷՅ ԱՂԱԹՕՆ

Բայց Ամերիկայի և Եգիպտոսի մէջ, Միութեան
վարիչները և անդամները կրկնապատկելով իրենց ջանքերը
և զոհողութիւնները, հազուադիւս անձնուիրութեամբ
մը կը յաջողին մասամբ լեցնել պակասը և հնարաւոր
ընծայել օգնութեան գործը հոն՝ ուր կարելի և անհրա-
ժեշտ էր:

Այդ գործը սկիզբները կը սահմանափակուի Փոր-
Սալիտի Հայկական գաղթավայրին մէջ, ուր փոխադրուած

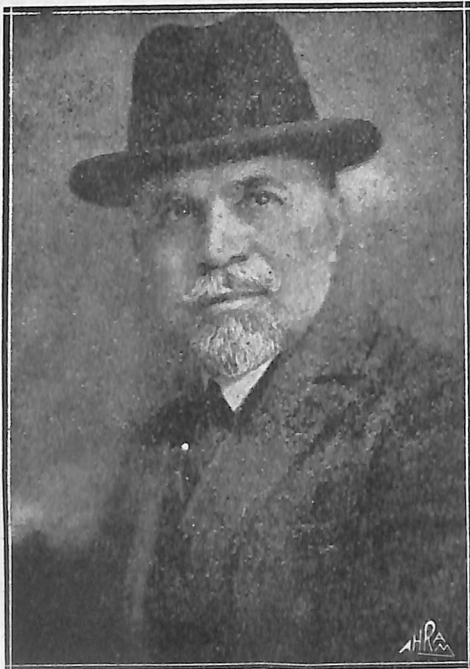
կը ձեռնարկուի թրքա-
հայութեան բնաջն-
ջուժին: Չկայ Հայ, որ
չգիտնայ այդ մեծ եղեւ-
նին հետեւանքները: Հ.
Բ. Ը. Միութիւնն ալ
կը կրէ անոր ահաւոր
հակադիմացութիւնը: Ծուրջ
80 Մասնաճիւղեր, մեծ
մասով Թուրքիոյ և
Պալքաններու մէջ, իրենց
աւելի քան 5000 անդամ-
ներով, կը քայքայուին:

Էին ձէպէլ-Մուսալի 5000ի չափ քաջարի Հայ որ-
դիւններ: Այդ վրանաքաղաքին մէջ Միութիւնը կը
հիմնէ Սիսուան երկսեռ Մանկապարտեհը եւ Վար-
ժարանը (2250 աշակերտներով), Արհեստակց մը,
Որբանոց մը, Այրիանոց մը, Հանդերձասուն մը:
Եւ երբ Զինագործներէն քիչ առաջ, Դաշնակից բանակ-
ները կը սկսին ազատագրել Թուրքիոյ զանազան
շրջանները, Միութիւնը, ինչպէս միշտ, առաջինը
կ'ըլլայ կանոնաւորապէս իր անմիջական օգնութիւնը
հասցնելու: Միջագետքը, Աքապա-Բէրէքի շրջանը,
յետոյ Երուսաղէմ և Սալթ, ամբողջ Պաղեստինը, և
վերջապէս Սուրիան և Կիլիկիան հետզհետէ
ազատագրուելով, Միութեան գործունէութեան զլսաւոր
դաշտերը կ'ըլլան: Կարելի է առանց չափազանցելու
կասկածին ըսել թէ՛ պատերազմին վերջերը և զինադա-
դարէն ետքը Միութիւնը հրաշքներ կը գործէ և
անկարելին կը փորձէ ամօքելու համար բիւրաւոր վերապ-
րողներու ցաւերը:

Ճաշօրդաբար կը հիմնէ Կեդր. Հանդերձասուն
և Մթերանոց (Դահլիշ), Որբանոց, Հիւանդանոց և
Ապաստանարան (Դամասկոս), Հիւանդանոց, Որբանոց
և Հանդերձասուն (Մերսին), Հիւանդանոց և Որբանոց
(Հաճըն), Այրիներու Արհեստակց (Ատանա), Դար-
մանասուն եւ Դործասուն (Տարսոն), Ապաստանարան
(Բիլիս), Ապաստանարան և Դարբասուն (Հալէպ),
Որբանոց-Արհեստակց (Ուրֆա), Որբանոց (Մուսուլ),
“Սիսուան” Նախակրթարաններ (Սուէտիա), եւն:

Կիլիկիոյ պարպուժին հետեւանքով, այս հաստա-

դատարանով՝ ճը, որուն ստուգարածիւ գիրքերուն կարեւորագոյն մասը կը կազմեն պոլսեցի գրասէր Վիչէն Հօլասի գրադարանը, ինչպէս նաեւ Նուպար փաշայի, Միքայէլ



Պ. ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷՋՅԱՆ

Փորթուկալ փաշայի եւ Գրիգոր Եղիա-հանի գիրքերը:

Միութիւնը իր մասնաւոր պատուիրակին միջոցով Ազգերու Բնկերակցութեան եւ Աշխատանքի Միջազգային Պիւրոյին մօտ կը հետեւի Նախնեանց ճրագիրին, ինչպէս նաեւ Հայ գաղթականներու իրաւունք-

ներուն պաշտպանութեան եւ Սուրիոյ մէջ տեղաւորման գործին, տրամադրելով իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը:

Բարեգործականի Հայրենաշէն աշխատանքներու շարքին անխոսարինելի ծառայութիւն մը եղած է նաեւ Ներ-

գաղթի գործին նուիրած իր Հղօր աջակցութիւնը, Հայաստանի ներգաղթող կարաւաններու կազմակերպման եւ յաջողեցման մէջ ամէն անգամ առանձնելով բարոյական եւ նիւթական զոհաբերութեան կարեւորագոյն դերը եւ տրամադրելով իր բոլորանուէր միջոցները, առանց որոնց Հաւանօրէն վրիպէին գլուխ ելլելէ այդ ղեկարատար եւ մեծածախս ձեռնարկները:

Մայր-Հայրենիքի մէջ Միութեան Հայրենաշէն աշխատանքին դափնեպսակը ըլլալ կոչուած է Հրազդանի շրջանին մէջ Նուպարաշէնի կառուցումը, որուն հիմնադիրը՝ Պօղոս Նուպար փաշա՝ անձնապէս նուիրած է 100,000 տոլար: Ամիրիկայի շրջանը այս ձեռնարկին աւելի ծաղկուն զարկ տալու նպատակով կազմակերպած է Հանգանակութիւն մը: Նուպարաշէնի ճրագիրին կարեւորագոյն մասը արդէն գլուխ ելած է եւ յաւելուածական աշխատանքները յաւաք կը տարուին անընդհատ:

Միութեան ծագումէն ի վեր, իր հիմնադիրներուն եւ յաջորդական վարչութեանց անդամներուն՝ Բարեգործականի ծաղկմանը, բարգաւաճմանը եւ զօրացմանը Համար գործ դրած յարատեւ, անխոնջ, եռանդալի եւ անձնուէր ջանքերուն արդիւնաւոր պսակման կարգին, կարելի չէ անյիշատակ թողուլ խոհուն աշխատակցութիւնը Միութեան Վարիչ-Պատուիրակ Պ. Վահան Մալեգեանի, որուն պաշտօնը կը զուգախառնուի Հաստատութեան գոյութեան գրեթէ ամբողջ տեւողութեանը հետ, քանի մը տարիներու վեղջումով միայն:

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈԳԻՒՆ ՇՔԵՂ ՄԷԿ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս անհատն ունի իր հոգին՝ նկարագրի իր սեփական դրոշմովը, նոյնպէս հաւաքականութիւնն ալ ունի իր առանձնայատուկ ՈԳԻՒՆ: Այս ոգին համադրոյթն ու խտացումն է բնական, իմացական և բարոյական հասարակաց արժէքներու, դարերու հոլովոյթով կուտակուած, զտուած ու բիւրեղացած ժառանգական թէ ստացական, քանական և որակական շնորհներու՝ որոնք կը բնորոշեն նոյն հաւաքականութեան ընկերային տիպը: Այդ տիպը որքան ճոխ ըլլայ եւ բովանդակալից, այնքան հաւաքականութեան տոկոսնութիւնն ու տեւականութիւնը կը մնան ապահով, եւ տիպին վարկն ու հմայքը՝ բարձր ու պարտադրիչ: Այս տիպերն են որ կը կազմեն տարերքը մասնակի թէ ընդհանուր, ազգային թէ մարդկային քաղաքակրթութեանց: Աւելորդ է ըսել թէ ներքին եւ արտաքին դրդապատճառներ, պատահական թէ սովորական ազդակներ իրենց դերն ու կշիռն ունին այդ տիպերու ստեղծման կամ կազմաւորման մէջ: Ազգերը, փոքր թէ մեծ, հին թէ նոր, այդպիսի հաւաքականութիւններ, կամ հաւաքական անհատականութիւններ են: Իրենց ոգին ազգային ոգին է: Ընկերային ոչ մէկ վարդապետութիւն, յանուն որ եւ է սկզբունքի — տնտեսական, քաղաքական թէ կրօնական — կրնայ ժխտել կամ անաւագել զոյութիւնն ու անհրաժեշտ

տութիւնն այսպիսի ոգիի մը. միայն թէ այդ ազգային ոգիները, թէեւ ինքնակաց՝ այլ յարգալից ըլլան իրարու հանդէպ, եւ գիտնան ոչ միայն ներդաշնակել իրենց ինքնայատուկ պէսպիսութիւնները հասարակաց կէտի մը շուրջ իրականացող միութեան մը մէջ, այլ նաեւ փոխադարձաբար քաջալերել անոնց մշակումը, զարգացումն ու կատարելագործումը:

Հայ Ազգն ալ թէեւ «փոքր ածու», բայց իր բազմադարեան գոյութեամբը պատկանելի, ունի իր ինքնատիպ ոգին, — հայ ազգային ոգին: Կրնանք բառերու այս եռապետութիւնը վերածել միութեան մը, — հայկականութիւն. ինչպէս որ իր լինելութեան մէջ եղող ամերիկեան ազգային ոգին կը կոչեն Ամերիկեանութիւն (Americanism : Մեր պատմութիւնը կու տայ մեզի այդ ոգիին բազմաբարդ, եւ թերեւս շատերու համար տարտամ պատկերը իր զանազան փուլերուն ու մարզերուն մէջ: Ամէն ազգի պատմութեան մէջ ընտրեալները, ցեղային առաքինութեանց եւ հանճարի ծայրակէտները, apogée, շքեղ եւ մերթ առասպելական արտայայտիչները կը հանդիսանան յաճախ հաւաքականութեանց այդ պատկերներուն: Անոնք իրենց կնիքը, եւ մերթ նաեւ անունը, կը դնեն այն ժամանակաշրջաններուն վրայ՝ որոնք իրարմէ կը զատորոշուին իրենց քաղաքակրթական այլազան նուաճումներով: Լիկուր, գոս եւ Պէրիկլէս ունեցան իրենց դարը հին Յունաստանի համար. Կեսար՝ Կիկերոնով և Օգոստոս իրենցը՝ հռոմէական աշխարհին համար. Աղեքսանդր իր դարը՝ Մակեդոնիոյ և աշխարհի համար: Անգլիա ունեցաւ իր

Որքեր պահելու եւ պատարելու ձեր գաղափարը հիմնաւէ է: Հայ ցեղին ամբողջ սուգաւոր այս որբերէն կախուած է:

ԳՆԴ. ՊՐԷՄՈՆ

(Ընդհ. Վարիչ Կիլիկիոյ)

Ք. Բ. Ը. Միութիւնը ապակիէ տուն մըն է:

ԳՅՂՈՍ ՆՈՒԳԱՐ

Գրոմոլեյը, Կլատրստընը. Ֆրանսա իր Լուի ԺԴ-ը, Նափոլեոնը. Գերմանիա իր Ուիլհելմ Ա-ը Պրիցմարքի հետ. Իտալիա իր Վ. Էմմանուելը Գափուրի հետ. Ամե-րիկա իր Ուաշինգտոնը, Լինկոլնը, եւն:

Մեր պատմութեան մէջէն ալ մենք կրնանք ոգեկո-չել մասնաւորապէս Տիգրանեան կարճ շրջանը Ն. Ք. առաջին դարուն, իր քաղաքական-մշակութային շար-ժումովը. Լուսաւորչեան-Տրդատեան շրջանը Քրիստոսի Դ-րդ դարուն, իր քաղաքական-կրօնական բարենորո-գումովը. Սահակ-Մեսրոպ-Վռամշապուհեան կամ Ոսկե-դարեան շրջանը Ե-րդ դարուն, իր ազգային-կրօնական-մշակութային վերածնութեամբը. Վարդանանց-Վահան-եանց շարժումը՝ իր կրօնական ազգային ազատագրա-կան դիւցազնամարտերովը. Բագրատունեանց եւ Ռու-բինեանց հարստութիւնները, առաջինը իր ճարտարա-պետական ինքնատիպ ստեղծագործութիւններով, եւ երկրորդը խաչակրական արշաւանքներու ընթացքին իր մատուցած ծառայութիւններովն ու գոհողութիւն-ներովը:

Դիւցազնական եւ լուսապսակաւոր այս բոլոր դէպքերն ու դէմքերը պիտի մնային անբացատրելի, եթէ պատմագիտական եւ հոգեբանական վերլուծում-ներով չկարենայինք յայտաբերել երեւոյթներուն էոյթը, խորքը, ուր թաղուած են այդ դէպքերուն ու դէմքերուն ծնունդ տուող ցեղին կամ ազգին հաւա-քական կարելիութիւնները, խտացած արժէքները, կուտակուած ժառանգութիւնները: Ընկերաբանական հայեցակէտով անհատները ոչ այլ ինչ են եթէ ոչ

«Ես համոզուած եմ որ՝ եթէ մեր Ազգին մէջ միակ ձեռնարկ մը կայ, որ խոչեմութեամբ մտածուած, իմաստութեամբ կազմա-կերպուած եւ ուղղամտօրէն գործադրուած ըլլայ, այն ալ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն է»:

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ

արտադրոյթները ընկերային խմորումներու, ենթա-կայ ժամանակի, միջավայրի, կենցաղակերպի, աւան-դութիւններու, անցեալի տուեալներու, ներկայի իրո-ղութեանց, ապագայի երազներու եւ տեսիլներու, եւ այս բոլորին փոխյարաբերութեանց ազդեցութեան եւ հակազդեցութեան:

Հայ ազգային ոգին, ինչ ալ եղած ըլլայ իր ցեղա-գրական կամ ազգաբանական հիմքը, զանցառելի շնորհքով մը չէ որ կը բռնէ իր համեստ այլ պատ-ուաւոր տեղը ազգերու պատմութիւնը շահեկան ընծա-յող եւ զայն իր բարոյական արժէքին վերածող քա-ղաքակրթական նուաճումներու հարուստ համայ-նապատկերին մէջ: Ան, այդ ոգին, յաջողած է ապա-հովել, հակառակ լուրջ ու բազմապիսի խոչընդոտնե-րու եւ խափանարար իրադարձութիւններու, եւ շնոր-հիւ իր գերմարդկային ճիգերուն եւ ոգորումներուն, իր գոյութեան իրաւունքը՝ թէ քաղաքական եւ թէ քաղաքակրթական մարզերուն մէջ: Այսօրուան փոք-րիկ ու խորհրդաւոր Հայաստանը — գուրգուրալի վերկենցաղումը երէկուան «փոքր ածու»ին, իր բոլոր դրական ու բացասական կողմերովը — հասարակաց նկարագիրը ամէն երկրի — վերջին անհերքելի ապա-ցոյցն է այս ճշմարտութեան:

Հայաստանեայց Ոգիին կենդանի արտայայտու-թիւններէն մէկն ալ է անտարակոյս Հայ Բարեգործա-կան Ընդհանուր Միութիւնը, որ երեսնամեայ երիտասարդ ու կենսունակ կազմակերպութիւն մըն է այսօր: Անոր հիմ-նադրի պատիւը կը տրուի, ոչ առանց իրաւունքի, անհատ-Հայու մը՝ ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐԻ: Այդ չէ, սակայն,

«Իբրեւ Ամերիկացի, չեմ կրնար հաւատալ որ որեւէ ազգասէր Հայ, Հայկական Բ. Ը. Միութեան անդամ եղած չըլլայ»:

ՏԳՔ. ՄԷՔԱԼԵՄ

երեւոյթին ամբողջական բացատրութիւնը: Նուպարեան գերդաստանն իր արմատն ունի Սիւնեաց աշխարհի սարալանջերուն մէջ, ուր երբեմն խորխտ՝ այլ «լաւ», «խելացի, հանճարեղ եւ Աստուծոյ շնորհատուր իմաստութեամբը նախատեսող» Սիսականներ իրենց արծուի բոյնն էին դրած: Պօղոս, ինչպէս իր մեծանուն հայրը՝ Նուպար, թէեւ այլ հողերու վրայ բուսած ու աճած, իրենց ցեղն էր որ վերապրեցան, դառնալով ծայրակէտները Նուպարեան գերդաստանին՝ իբրեւ տաղանդ ու հանճար, իբրեւ ստեղծագործող, կազմակերպող ու ղեկավարող ոյժեր քաղաքական, բնկերային եւ տնտես. ասպարէզներու մէջ: Պօղոսի մէջ աւելի շեշտուեցաւ, պարագաներն ու քաղաքական իրադարձութիւնները աւելի խորացուցին «զգային ոգին» մագնիսուած դէպի ազգային իտէալները: Այդ իտէալները իբրեւ բարոյական ուժական գորութիւններ, ձեւաւորուեցան, կազապարուեցան ու մարմին առին նախ իր տեսանող մտքին եւ ապա նորաստեղծ կազմակերպութեան մը մէջ՝ որ մկրտուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն անունով:

Բոլոր արտաքին ու ներքին թշնամիները, որոնցմէ առաջինները դիտաւորեալ լարուածութեամբ, եւ երկրորդները կուրօրէն կամ անգիտակցօրէն, լոեւեայն դաշնակցած իրարու, կ'առաջնորդէին մեր ցեղը բնաջնջումի կամ ինքնասպանութեան, տեսան յառնելը համեստ այլ հաստատ սկզբնաքայլերով եւ հաւաքական ինքնամփոփման եւ ինքնագիտակցութեան ներգործութիւնով, ցեղին թմրած այլ ոչ շիջած ոգիին:

Հայր կար ու կը մնար. եւ հակառակ ֆիզիքական անհաշիւ կոտորակումներու՝ որոնք արիւնաքամ

«Ուր որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը հաստատուած էր, մեղի գործ չէր մնացած կատարելաւ»:

ՏԳՔ. ՈՒԸՐՔ

կ'ընէին զինք, ՊԻՏԻ ՄՆԱՐ: Պիտի մնար ինքն իրմով եւ ինքն իրեն համար, յեցած բարոյական այն անտեղիտալի կորովին՝ որ իրմէ, իր էութենէն կը բխէր: Ինքնամփոփ, ինքնաբաւ եւ ինքնավստահ այս տրամադրութիւնը չէր եղծեր իր մէջ համամարդկային այն արժէքները որոնք այլապէս անձնասիրութիւնը կը չքացնէն եւ որոնցմով ինքն ալ կու տայ իր արդար տուրքը աշխարհի քաղաքակրթութեան:

Բարին, որուն կը հաւատայ Հայր դարեր շարունակ, հակառակ դժնդակ փորձութեանց եւ փորձառութեանց, իր գաղափարական գեղեցկութենէն հարկ էր վերածել դրական արժէքի, լծակելու համար տապարահար ողնայարը նահատակուած ցեղին: Բարեգործութիւնը, այսպէս, առանց մերկանալու իր բնդհանրական նկարագրի մեծավայելչութենէն, կը դառնար իսկապէս գիտակցուած, ծրագրուած, գործարանաւորուած եւ ցեղին յարութիւնը երաշխաւորելու կոչուած առաքինական ոյժ մը: Եւ այդ ոյժին անձնաւորեալ խորհրդանշանը կը հանդիսանար նոր «լաւ այր» Սիսական մը՝ ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ, իր շուրջ համախմբելով նոյն ոգիով վարակուած եւ նոյնչափ լաւ հայրենակիցներ: Եթէ այդ ոյժը կը մնար, եւ պէտք էր սնար, կուսակցական, հատուածական եւ յարանուանական զիրար խաչաձեւող, չէզոքացնող եւ ջնջող ամէն նկատումներէ, յաւակնութիւններէ, թաքնամտութիւններէ վեր, և կարգ մը խիստ՝ այլ գուցէ հեռատեսօրէն անհրաժեշտ վերապահումներու մէջ սեղմուած, — պատճառը կազմակերպութիւնը ինքը չէր միայն, այլ նաեւ ու

«Բարեգործականը պիտի մնայ եւ պիտի տիրէ, ցորձան այս ազգը ցաւ մը ունի իր սրտին խորը եւ յոյս մը իր հոգիին մէջ: Բարեգործականը մեր մէջ այն կազմակերպութիւնն է, ուր միշտ աւելի գործ եղած է քան խօսքը»:

ՌՈՐԳՈՍ ԱՐՔԵՊ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ

մանաւանդ այն ոգին ուրիշ այդ կազմակերպութիւնը յղացողներն ու յայտնաբերողները, հիմնադրողն ու ղեկավարողը, անոր գործակիցներն ու զայն խօսքով, զրչով եւ նիւթով գնահատողներն ու քաջալերողները կը ստանային իրենց ներշնչուսները: Հայաստանեայց ոգին էր այդ՝ իր ներդաշնակ ընդհանրականութեամբը: Ազգային հաւաքական գիտակցութիւնը, կրօնաշունչ պայծառութեամբ մը՝ որ Աւետարանի լուսադրոշմ օծութենէն կը ծորի, ստեղծիչ ու շարժիչ ուժն էր այդ ոգիին: Ինչ որ էր եւ է տակաւին Սիոնի մարգարէական տեսլապատկերը Խորայէլի համար, նոյնն էր եւ է Արարատի յարացուցական խորհրդանշանակը Հայուն համար: Թերատներ կամ ընդհատներ, անտաշութիւններ կամ անհարթութիւններ մանրամասնութեանց մէջ՝ յաճախ անխուսափելի, չեն խանգարեր ակնարկուած ներդաշնակութիւնը, բաւական է որ անկողսնակալութիւնն ու ողջագատութիւնը առաջնորդեն բանականութիւնն ու տրամաբանութիւնը՝ մատնացուցելու եւ ուղղելու ոգին չաղաւաղող վրէպներն ու սխալները:

Հայկական բարեգործական ընդհանուր ոգին, դարերու մեր ժառանգութիւնը, չափով մը իրականացուցած եւ տարրացուցած է այլ անհրաժեշտութիւն մը՝ ՄիՌի-ԹիԻՆԸ. մայրը բոլոր բարիքներուն: Ոչ թէ «Հայր անմիաբան է», ինչպէս վրիպախօսեր է առածը՝ հիմնուած

«Ամէն Հայեր, որ սիրուած են աշխարհի ամէն կողմ, պէտք է գուրգուրանքով նային դէպի մեր Ընկերութիւնը, իբր կենդանի հայկական շէնքի մը, որ հրճուանքով կը հետապնդէ հայ ժողովուրդին երջանկութիւնը եւ բարգաւաճումը: Պէտք է գիտնան որ այս Ընկերութիւնը հայ օճախն է, միշտ պատրաստ օգնելու ամէն Հայերու որ ցաւեր ունին, սրբելու անոնց արցունքը եւ աշխատելու անոնց բարոյական եւ նիւթական բարօրութեան»:

ԳԱԼՈՒՍՏ Ս. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

գէշ վերլուծուած երեւոյթներու վրայ. ընդհակառակը միաբանութիւնը հիմքն է եղած հայկական ոգիին, երբ քաղաքական, բնկերային եւ աշխարհագրական նպաստաւոր պայմաններ հնարաւորութիւն են տուեր երեւան բերելու այդ հիմք:

Պատմական ի մէջ այլ զրուագներու 1906 Ապրիլ 13ը տուաւ ապացոյց մըն ալ այս անտեսուած ճշմարտութեան, լոյս աշխարհ բերելով Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Պօղոս Նուպար ճարտար դայեակն եղաւ անոր: Իրեն կը պարտինք անոր մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը, նաեւ երիտասարդութեան առաջին տարիները: Ոչ ոքի զաղտնիք է այն սէրն ու գուրգուրանքը, այն հեռատես իմաստութիւնն ու յարաճուն եռանդը՝ որոնցմով ան խնամարկեց Հայութեան ոգիէն ծնած այդ խոստմնալից մանուկը, ապահովելով անոր բնականոն եւ աստիճանական աճում մը:

Եթէ Սիոնը երկնեց Սիոնականութիւնը, եւ այս՝ Խորայէլեան Տիեզերական Ուխտը (Alliance Israélite Universelle) Արարատը մեզ պարգեւեց Հայաստանեայց Ոգին, եւ այս՝ ի մէջ այլոց Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Սիոնականութիւնը «Հրեայ վերածնունդի շարժումն» էր ի սփիւռս աշխարհի թափառական Հրէութեան ծոցին մէջ, եւ Խորայէլեան Տիեզերական Ուխտը՝ այդ շարժման տրամաբանական ու ձեւակերպուած կամ կազմաման տրամաբանական եւ ձեւակերպուած: Հայաստանեայց Ոգին Դ. եւ Ե. դարերուն մէջ իր հարազատ ու անշնչելի դրոշմն ստացած, իր խորքին մէջ կը ծածկէր նոյն վերածնական շարժումը՝ որ դարերու ընթացքին՝ կը հազնէր ձեւ ու տարազ, համաձայն տուեալ պայմաններուն: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը մէկն է այդ ձեւերէն:

Սիոնականութիւնը «ինքնաձերբազատման» (Selbst-Emanzipation) յղացումն էր հրէական հաւաքական անհատականութեան, որ ուժեղ կերպով կը կապէր

բոլոր համայնք-գաղութներն իրարու՝ «խոստացեալ երկիր»ի գաղափարական պատկերի ապագայապաշտներ շնչունենալով: Իսրայէլեան Ուխտը խմաստուն, անվհատ ու ներգոր գործունէութեամբ մը այդ ներշնչուններով վարակեց ու խմորեց հոգիները բազմալեզու Իսրայէլացի նոր սերունդին, անեղծ պահելով եւ խորացնելով անոր մէջ հին Իսրայէլի նկարագիրն ու ոգին:

Հայաստանեայց Ոգին ինքնապաշտպանութեան բնազդ մըն էր՝ ազատատենչ շունչով կենդանացած՝ հայկական հաւաքական անհատականութեան մէջ, ուր կը բեւեռանային ազգային արդար ու անդաւաճանելի իտէայները՝ «դրախտավայր երկիր»ի երազներով թեւ առած բովանդակ հայ համայնք-գաղութներուն: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ինքնապաշտպանութեան այդ բնազդի գիտակցական, օրինական եւ առնական մէկ արտայայտութիւնն է, որ կոչումն ունի երազները հաշտեցնելու իրականութեանց հետ, եւ «դրախտավայր»ի հեռանկար-համայնապատկերը ցնորքներու մթնոլորտէն փոխադրելու դրական գետնի մը վրայ՝ ուր անոր կորիզը կը ծլի ու կը բարգաւաճի:

«Սիոնականութեան նպատակն է ոչ միայն տնտեսական ու քաղաքական՝ այլ նաեւ հոգեկան վերածնունդը Հրեայ ժողովուրդին, եւ այս մասին ան կը կանգնի ներկայ քաղաքակրթութեան հիմքին վրայ, որուն նուաճումներուն հետ ան կը նոյնացնէ ինքզինքը: Սիոնականութիւնը չի ձեռնարկեր որ եւ է բանի՝ որ կ'ընդհարի հրէութեան կրօնական օրէնքին հետ»: 1898ի երկրորդ Համաժողովի պաշտօնական այս յայտարարութիւնը կու տայ մեզի ուրուագիծն այն ծրագրին՝ զոր Իսրայէլի Ուխտը պիտի գործադրէր համբերատար, հեռատես եւ յարատեւող ոգիով:

Հայաստանեայց Ոգին տարբեր կոչում եւ ոգեկո-

չումներ չունէր: «Օժանդակել հայ ժողովուրդին եւ իր հայրենիքին մտաւոր եւ բարոյական զարգացման: Օգնել անոր նիւթական եւ տնտեսական վիճակի բարելաւման: Քաշարել այս արդիւնքները յառաջ բերելու ծառայող ամէն ձեռնարկ կամ հրատարակութիւն»: Ահա, բացի «քաղաքական» բնոյթէն, համանման նպատակը — ըստ էութեան — զոր կը հետապնդէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը:

Բայց այստեղ դժուար է մեզի թոռցիկ շարժապատկերներով գուգակշիռն ընել երկու բախտակից ազգերուն մէջ ծնունդ առած բոլոր դէպքերուն, բոլոր իրադարձութիւններուն, բոլոր երեւոյթներուն, հասնելու համար եզրակացութեան մը՝ որ ըլլայ թելադրական ու հրահանգիչ: Միայն կրնանք ըսել համարձակ թէ Հայաստանեայց ոգին գտած է այսօր որոշ Հափով իր քաղաքական եւ մասամբ տնտեսական վերածնունդի հունը ազգային-աշխարհագրական այն սեղմ սահմանին մէջ՝ որ այսօրուան Հայաստանն է: Իսկ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը կը պահէ — եւ պէտք է պահէ — իր նպատակնշանաբանը մտաւոր եւ բարոյական զարգացում, նիւթական եւ տնտեսական վիճակի բարելաւում», այլ խօսքով՝ տնտեսական ու մշակութային մարզերու վրայ իրագործելի ՀՈԳԵԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ «հայ ժողովուրդին եւ իր հայրենիքին»: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը այսպէս ինքն ալ կրնայ կրկնել Իսրայէլեան Ուխտի յայտարարութեան երկրորդ մասը. — «Ձի ձեռնարկեր որ եւ է բանի որ կ'ընդհարի Հայութեան կրօնական օրէնքին հետ», անոր — Սիոնականութեան Ուխտին — նման թոյլ տալով միայն որ անձեռնմխելի մնայ անհատի խղճի բացարձակ ազատութիւնը:

Արարատի գաղափարական բարձրութենէն կը ճառագայթէ Հայաստանեայց Ոգին, եւ կը տարածուի աշխարհի չորս հովերուն ցրուած բովանդակ Հայութեան մէջ, անդրադառնալով նաեւ Մայր-Երկ-

րին, որուն վերեւ կը հսկէ Ազատ-լեռ հեռուէն՝ սահ-
մանէն անդին: Այդ ոգին կենդանի է եւ էութեամբ
անփոփոխ, հակառակ նորօրինակ խորշակներու՝ որոնք
կը շնչեն օտար ոգիէ եւ կ'ընդհարին Հայութեան
«կրօնական օրէնքին հետ»: Հայաստանեայց Ոգին կայ
ու կը մնայ, կը շեշտեմ, իր ստեղծագործ կենսունա-
կութեամբ, իր շինարարական գնահատուած կամ
քննադատուած բոլոր նորափետուր փթթումներովը,
որոնցմով հայրենի հողը կը վերածաղկի ու
կ'օժտուի գիտական ու տնտեսագիտական նորանոր
յարմարութիւններով, մշակութային նոր ուղղութիւն-
ներով, ընկերային-հասարակական նոր կարգուսար-
քով: Ինչ որ բնոյթն ունի աղարտելու այդ ոգիին
ամբողջականութիւնը, կամ խաթարելու անոր բարո-
յական ընդհանրական արժէքը, չի կրնար անշուշտ
չվրդովել ազգային գիտակցութիւնը՝ խարսխուած
Հայութեան կրօնական բիւրեղացած օրէնքին վրայ,
հաւաքական միութեան մէջ՝ զոր կը ներկայացնէ
Մայր-երկրի սահմաններէն ներս ամփոփուած եւ օտար
երկինքներու տակ վայրավատին հայութիւնը՝ բարո-
յական անբաժան, թէեւ տակաւին քիչ մը թոյլ
հաղորդակցութեամբ:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ծանր ու սրբազան պարտա-
կանութիւնն ունի արթուն ու վառ պահելու այդ գիտակ-
ցութիւնը:

Հակառակ իր նպատակի բացորոշ բովանդակու-
թեան՝ զեռ կատարելապէս ըմբռնուած է, կը խորհիմ,
ճշմարիտ եւ ամբողջական կոչումը այս մեծ Միութեան.
Ոչ լոկ Որբախնամ Մարմին մըն է ան, ոչ ալ նպաստա-
մատոյց կազմակերպութիւն մը, ոչ քաղաքական կու-
սակցութիւն մը, ոչ ալ տնտեսական-փիլիսոփայական
աղանդաւորութիւն մը, եւ ոչ կրօնական-յարանուանական
հիմնարկութիւն մը: Այս բոլորէն վեր եւ այս ամէնուն

բիւրեղացած ճշմարտութեամբը սնանելու եւ աճելու
ատակ ու տրամադիր, բայց մանաւանդ վարդապետական
քարացումներէ եւ դադափարաբանական վերացումներէ
զերծ՝ զուտ Բարիին շունչով ոգևորուած, եւ համամարդ-
կային հոգեկան արժէքներու հետ հաշտ ազգային մաքուր
զգացումներով տոգորուած Հայութեան ոգիին անխար-
դախ արտայայտութիւնն է ան: Իր կոչումն է զլխաւո-
րաբար հաւատարիմ մնալ այդ ոգիին, մշակել զայն իր
մէջ նոր լոյսերով ու ժառանգութիւններով, եւ անով ներ-
շնչել ու դաստիարակել իրերայաջորդ բոլոր սերունդ-
ները զաղութներուն մէջ մանաւանդ:

Իսկ դաստիարակչի այս հանգամանքն է, ըստ իս,
որ համահայկական այս կազմակերպութիւնը կը դարձնէ
անհրաժեշտ ու մնայուն: Երբ մէկ կողմէ ՆՈՒՊԱՐԱՆԷՆԻ
նման աւաններ կը կանգնէ Մայր-Հայրենիքին մէջ, չի
մոռնար նաեւ կրթական յարկեր հիմնել ու զօրացնել
զաղութային բարոյական հայրենիքներուն մէջ: Միու-
թեան ծրագրին մէջ է «հիմնել կամ նպաստով օժտել
վարժարաններ, մատենադարաններ, ընթերցարաններ»
այն բոլոր զաղութներուն մէջ մանաւորապէս՝ ուր
Հայաստանեայց Ոգին կենդանի պահելու, զայն իր հա-
րազատ շունչովն ու դրոշմովը մշակելու եւ ուժաւորելու
հնարաւորութիւնն ու պատեհութիւնները չեն պակսիր:
Հ. Բ. Ը. Միութեան այժմու նախագահը՝ հարազատ
ժառանգորդ եւ հաւատարիմ գործադրիչ իր մեծանուն հօր
զադափարականին՝ մեզի կը ներշնչէ ամէն յոյս թէ
աննկատ պիտի չմնայ այս բացարձակ անհրաժեշտու-
թիւնը, եւ թէ ինքը պիտի կրնայ մէկ կողմէ հաւատարիմ
մնալ Միութեան հիմնական սկզբունքներէն բխած
աւանդութիւններուն, միւս կողմէ տալ անոր նոր ոգեւո-
րութիւն, նոր կենսունակութիւն եւ նոր մղում, պարտա-
կանութեանց նոր ուղիներով առաջնորդուելու նոր
նուաճումներու եւ նոր յաղթանակներու: Իր սահմանն
ընդարձակ է այժմ, ամփոփելով իր մէջ բովանդակ
Հայութիւնը, Արեւիքն ու Արեւմուտքը, Հայրենիքն ու
Գաղութքը: Եւ զործունէութեան այս լայնածաւալ դաշ-

տին մէջ կասկած չկայ թէ հայ ժողովուրդին «մտաւոր և բարոյական զարգացման» ծրագիրը կ'ընդգրկէ ազգային նկարագրի մշակումը: Եւ եթէ նկատի առնենք վատասերիչ, ապաղգայնացուցիչ, օտարացուցիչ և ձուլիչ ազդակներն այն միջավայրերուն՝ որոնց մէջ ափռուած է Հայութեան ոչ արհամարհելի մէկ զանգուածը, դժուար չըլլար մակաբերել լրջութիւնն ու հրամայականութիւնը Միութեան պարտականութեան՝ ջանալ անխաթար պահելու այս ազգային նկարագիրը, մտաւոր և բարոյական զարգացման տոհմիկ կաղապար մը ստեղծելով նաև զաղութներուն մէջ: Կը խոստովանինք թէ ծանր հարց է այս, որ կը լուծուի ոչ թէ զգացական նախանձախնդրութեամբ, այլ տրամաբանական կշռադատութեամբ: Ըզձանք (*desideratum*) մըն է ան, որուն իրագործումը կը պահանջէ լուրջ ու ծրագրուած պայքար մը: Այդ պայքարը պէտք է դրուի զաղափարական հողի վրայ, բարոյական ոյժ ու հմայք ներկայացնող եւ բարձր քաղաքակրթութեան մը հիմնական սկզբունքներուն հետ հաշտ հոգեկան արժէքներու սպառազինութեամբ զօրացած: Հ. Բ. Ը. Միութեան կոչումին օտար չէ միջամուխ ըլլալ այսպիսի պայքարի մը և յանգեցնել զայն ակնկալուած արդիւնքի մը:

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը դիտել միայն իր բացասական կողմէն՝ այնքան անարդարութիւն է, որքան անձկամտութիւն է տեսնել զայն լոկ իր դրական կողմէն: Ան, ամէն բանէ առաջ, մարդկային կազմակերպութիւն մըն է, կարօտ ժամանակի և փորձառութեան դասերուն՝ հասնելու համար իր յարաբերական կատարելութեան: Բացարձակը մասկանացուններուն տրուած չէ դեռ: Անշարժութիւնն ու քարացումն են վտանգաւոր: Վերաքննութիւն, ինքնաքննադատութիւն և վերազնահատութիւն, — ասոնք են այն անդանցառելի փորձաքարերը՝ որոնցմով կ'երաշխաւորուին այսպիսի կ'ազմակերպութեան մը անկասելի յառաջխաղացքն ու զարգացումը: Մեր Միութիւնը կու տայ ապացոյցը կեանքի եւ ողջմիտ ուղղու-

թեան: Երեսուն տարիներ բաւական չեն բոլոր իդները, բոլոր խորհուրդները, բոլոր տեսութիւններն ու պահանջները միակ կեդրոնական առանցքով մը համադրել - համաձայնեցնելու եւ մարմնի մը մէջ խտացնելու, դարձնելով զայն ամէն կողմէ անխոցելի: Կեանքի յառաջնութեացքը կը բերէ իր հետ նոր պայմաններ ու պահանջներ, նոր խնդիրներ, որոնք կը կարօտին նոր ուսումնասիրութիւններու, նոր լուծումներու: Ասիկա չի կրնար ըլլալ առանց ժամանակի: Յարձակողական բուն ողին եւ անհամբեր ու անհանդուրժող փութկոտութիւնը ժխտումն են լրջախոհութեան, ողջադատութեան եւ յստակատեսութեան: Թող ամէն սիրտ, ամէն միտք եւ ամէն ձեռք ասի դիտման և հրաժարելով իրենց եսապաշտ նախասիրութիւններէն, կանխակալ կարծիքներէն, սեւեռամտածումներէն, նախապաշարումներէն եւ այլ «արդկային իմացական-հոգեկան մոլորամէտ հակումներէն, պինդ փարին այս համահայկական կազմակերպութեան անուան քառակն նշանաբանական դիրքերուն մէջ մարմնաւորուած Ոգիին, Հ. Բ. Ը. Մ.

Ամէն ինչ եւ ամէն ոք պարիսպէն ներս, բացի քանդող կիրքերէ եւ ձեռքերէ: Ստեղծագործութիւն եւ զարգացում, շինութիւն եւ բարեկարգութիւն՝ համերաշխութեամբ եւ համագործակցութեամբ, հիմնուած ազատ խորհողութեան եւ առողջ քննադատութեան կամ ինքնաքննադատութեան վրայ, անփոփոխ բեւեռակէտ ունենալով ԲԱՐԻՆ իր ամենալայն առումով, — անա ինչ որ մեզի կը սորվեցնեն այդ չորս տառերը իրենց զաղափարական լծակցութեամբը, որ շքեղ արտայայտութիւններէն մէկն է Հայաստանեայց Ոգիին:

Վստահ ենք թէ սկսած նախագահէն յինչեւ ամենախոնարհ անդամը այս մեծ Միութեան, իմաստութիւնը պիտի ունենան միշտ այդ ոգիով առաջնորդուելու եւ առաջնորդելու:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Երեսնամեայ Յօդուանին առիթով այս տկար խորհրդածութիւնները կասկած չկայ

Թէ աւելի հզօր շեշտերով կ'ոգեւորեն այսօր կազմակերպութենէն ներս եւ դուրս բոլոր Հայերն անխտիր: Երանի՛ թէ, սակայն, ասի առիթ եւ խթան մը ըլլար շարքը խտացնելու՝ գիտակցօրէն նուիրուելու եւ զոհաբերելու առաջադրութեամբ զօտեպնդուած նոր անդամներու պատուաբեր ու ստուար թիւերով:

«Քաջալերութիւնը հրաշքներ կը գործէ. եթէ կ'ուզես ազգիդ բարին, քաջալերէ այն ոյժերը որ յօգուտ ազգին կը գործեն»: Վաթսունամեայ այս պատգամը անմահն Գրիգոր Օտեանի՝ այսօր ալ, աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ է որ հրաւիրակ ձայնը հանդիսանայ, ուղղուած իւրաքանչիւր Հայու գործակցութեան եւ պարտականութեան համար Հ. Բ. Լ. Միութեան կոչումին ու նպատակին շուրջ:

ԳՍՐԵԳԻՆ, ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ,

ԿՈՉ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԲՈԼՈՐ ՏԱՐՐԵՐՈՒՆ

Երեսուն տարիներ առաջ, աղնիւ եւ վեհանձն անձնաւորութիւններ՝ նկատի ունենալով մայր աշխարհի անբաղձալի վիճակը, քով քովի գալով, անյաղթելի դժուարութիւնները անգոսնելով, օտար սփերու վրայ՝ կերտեցին լուսարձակ փարոս մը, Հայ ժողովուրդի ալետատան եւ կիսաքանդ նաւուն համար, որ քաղաքական դժնդակ թոհուբոհիւն մէջէն դեգերելով, հաւաքեց իր մէջ աղքատն ու որբը, ուսանողն ու ուսուցիչը:

Ահա այդ մեծ հիմնարկութեան Երեսնամեայ Յոբելեանն է որ պիտի կատարուի յառաջիկայ Դեկտեմբերին: Շնորհաւորելի են նախաձեռնարկ եղողները, որոնք

պատեհութիւն մը կը ստեղծեն, որպէսզի ի սփռուս տարածուած Հայ բեկորներ միահամուռ գան եւ իրենց յարգանքի տրիտուրը բերեն հիմնադիրներուն եւ բոլոր անդամներուն առհասարակ:

Փափաքելի է որ մեր ժողովուրդը ինքնամփոփուի այդ օրը եւ յետադարձ ակնարկով մը դիտէ թէ վերջին երեսուն տարիներու ժխորալից փոթորիկներուն մէջ եւ ճգնաժամի պահերուն ամէն տեղ ձեռք մը կար որ իրեն կ'երկարէր, ոգի մը կար որ հանրային գործունէութեան համընթաց կը քայլէր անվահիր, այդ Հայ Բարեգործական Ընդ. Միութիւնն էր:

Ուրեմն այդ ազգօգուտ հաստատութեան զօրավիգ կը հանդիսանանք՝ նպաստելով նիւթապէս եւ բարոյապէս անոր գործունէութեան, որուն արդիւնաւորումը կախում ունի զանգուածի ձիգերէն:

Ուստի օրհնելով այդ հաստատութեան բոլոր չաչանի եւ անյայտ սատարողները, կոչ կ'ընեն Հայ ժողովուրդի բոլոր տարրերուն որ գան եւ բոլորուին այդ Միութեան շուրջ, յարգած ըլլալու համար յիշատակը անոր անձնուէր հիմնադիրներուն, որոնց նշանաբանն էր աշխատիլ ժողովուրդով՝ ժողովուրդի բարօրութեան համար:

ԱՆՏՈՆ ԵՊԻՍԿ. ՊԱՆՈՊԱՆԵԱՆ

«Պարզապէս հիանալի է այն գործունէութիւնը զոր Բարեգործական կազմակերպութիւնը յառաջ կը տանի Կիւիկիոյ եւ ուրիշ Հայկական վայրերու մէջ եւ որուն շնորհիւ հազարաւորներ ստոյգ մահէն կ'ազատին, կը խնամուին, կը կրթուին եւ այնպիսի վիճակի մը մէջ կը դրուին, որով կարող պիտի ըլլան Հայաստանի հիմնաքարերը դառնալու»:

ՏԺԹ. ԼԵՆԻՆԻ ՈՒՐԹ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՒ ՁԳՏՈՒՄԸ

Մեծ պետութիւնները այսօր իրենց ճարտարարուեստական ընկերակցութիւններէն եւ քաղաքական խմբակցութիւններէն աւելի արժէք կու տան իրենց բարոյական եւ բարեսիրական հաստատութեանց եւ բարեգործական մեծ ձեռնարկութիւններուն, որովհետեւ անոնք անմիջական, զրական օժանդակներն են ազգային ընկերական խաւերուն եւ միշտ ալ ինքզինքնին իբր աջ ի սպաս կը դնեն հոն՝ ուր պէտք է, առանց աշուտութեան եւ կուսակցածով, նոյնիսկ ազգայնամոլ նկատումներու: Այսպիսի ընկերակցութեանց արժէքը մեծ է, որովհետեւ ազգերը անոնցմով կը բարձրանան եւ ինքզինքնին ցոյց կու տան ազգային նկարագիրը բարձրացնելու մեծ գործին մէջ՝ ունենալով յատուկ տեսական եւ որոշ նպատակ: Եւ որքան անփոփոխ ըլլայ այդ բարեգործական ընկերութեանց նպատակը, այնքան աւելի արմատ կը գտնեն անոնք ազգային ամէն խաւերու մէջ եւ հետզհետէ, ձեռք կը բերեն հեղինակաւոր ազդեցութիւն՝ ազգային իրականութեան, նոյն իսկ ազգերու կրկէսին մէջ:

Կան բարեգործական ընկերութիւններ, որոնք ազգահին շրջանակէն դուրս ելած՝ կը ծառայեն մարդկութեան: Ազգ մը որքան շատ ունենայ այդպիսի բարեսիրական ընկերութիւններ, այնքան սիրելի կը դառնայ աշխարհի մարդկութեան. օրինակ Զուիցերիան, որուն բարեսիրական հաստատութիւնները աւելի համբաւ կը վայելեն արտա-

սահմանի մէջ քան իր զինուորական բանակները:

Հայ ազգային իրականութեան մէջ ալ եղած են ընկերութիւններ, կրթական, բարեսիրական, որոնք իրենց ժամանակին մեծ դերեր կատարած են, բայց քաղաքական աննպաստ պարագաներու տակ՝ շիջելու դատապարտուած են: Միացեալը ասոնց մէկ օրինակն է: Անոր նպատակն էր ամբողջ Հայ ազգը մէկ ճրագրով եւ նոյն ոգիով դատարարել Պոլսէն մինչեւ Տիգրանակերտ ու Պաղտատ, Կիլիկիայէն մինչեւ Կարին եւ Վան:

Ուրախ ենք սակայն որ ներկայ ազգային գոյութեան աննպաստ պայմաններու մէջ՝ ունինք Հ. Բ. Ը. Միռքիւնը, որ ձեռնհաս անձերու ղեկավարութեան տակ օգտակար եղած է Հայութեան: Անոր շէնքը բանիմաց եւ հեռատես հիմնադիրներու ձեռքով լուրջ եւ հաստատուն հիմերու վրայ դրուած է — պետական հիմերու վրայ, նման Սիոնականութեան, որ այսօր թէեւ Հրէական ազգային հաստատութիւն մըն է, բայց ունի միջազգային ազդեցութիւն:

Հ. Բ. Ը. Միռքիւնը իր երեսնամեայ գործունէութեամբը սփիւռքի Հայութեան գնահատութեան արժանացած է իր բազմակողմանի գործունէութեամբ, դպրոցներով, կրթական բարձր հաստատութիւններով, պարագային համաձայն որբանոցներով, բժշկարաններով, շինարարական գործունէութեամբ եւ երկրագործական ու այլեւայլ ազդեցութեամբ ձեռնարկներու աջակցելով:

Աս ունի ապագայ մը ո՛չ միայն բարեգործական այլ նաեւ ազգային եւ պետական: Մանաւանդ այսօր, երբ մեր ազգային գոյութիւնը ամէն ժամանակէ աւելի վտանգուած է,

իրեն համար կան կարելիութիւններ՝ ազգային իրակա-
նութեան ողնաշարը դառնալու:

Կ'արժէ ուրեմն որ *Բարեգործականի* Կեդր. Վարչու-
թիւնը երեսուն տարուան այսքան յաջող անցեալէ մը ետք,
չթերանայ բոլոր երկիրներու մէջ հաստատել զօրաւոր
շրջանային ձեռնհաս վարչութիւններ եւ անոնց շուրջը
հաւաքել բազում անդամներ՝ ընկերութեան ամէն խաւե-
րէն եւ վանոնք զօրաւոր շղթայով մը օղակել ազգային
բարձրագոյն գոյութեան նպատակին:

Այս առաջադրութիւնը իր ազգային եւ տնտեսական
յանձնառութեանց մէկ ծաւն է արդէն:

Կը ծաղկեմ որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը յառաջիկայ
տարիներու ընթացքին գործնականացած տեսնէ զայն:

ՎԵՐ. ՅՈՎ. Հ. Ն. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

«Թող ամէն սիրտ, ամէն միտք, ամէն ձեռք ասի գիտնան եւ
հրաժարեցով իրենց եսապաշտ նախասիրութիւններէն, կանխակալ
կարծիքներէն, սեւեռամտաճոճմներէն, նախազաշարուսներէն եւ ալ
մարդկային իմացական-հոգեկան մոլորամէտ հակումներէն, պինդ
փարին այս համահայկական կազմակերպութեան անուան քառեակ
նշանաբանական գիրքերուն մէջ մ'արձանարուած Ոգիին, Հ. Բ. Ը. Մ.»:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ

«Քաջալերութիւնը հրաշքներ կը գործէ. եթէ կ'ուզես Ազգիդ
բարեքը, քաջալերէ այն ուժերը որ յօգուտ Ազգին կը գործեն»:

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ

«Ուժ տանք Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ ի վեճակի դնենք զայն
աւելի ընդարձակ մասնակցութեամբ դարման հասցնել այն յարա-
ձուն աղէտներուն եւ կարօտութեանց, որ հետզհետէ կը բար-
դուին, կը լեռնանան եւ շրտափոյթ օգնութիւն կ'աղաղակեն: Սեր-
մանենք որ քաղենք»:

ՏԲԹ. Յ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

«Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութիւնը կատարեալապէս վստահելի
հաստատութիւն մ'ըն է»:

ՄԷՅՃԸՐ ՃԷՅՄՈ Հ. ՆԻՔՈԼ

«Հայոց Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը եղական է իր
տեսակին մէջ: Անոր ուժ տալու ամէնքս ալ պարտաւոր ենք»:

ԲԻԺԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան



HL0215896

907

246

42. 743

907 0

ՏՊԱՐԱՆ Ե. ԱՐՄԷՆ ԵՒ ԸՆԿ.
39, ՌԻԻ ՍԷՆ-ՍԱՎՈՒՐՆԷՆ
Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ
ՀԵՌԱԽՕՍ՝ ՔՈԼՊԵՐ 76.83
